

บทที่ 5

บุญชู วิจารณ์เกี่ยวกับการก่อตั้งพรรคการเมือง

การที่จะศึกษาถึงแนวคิดและบทบาททางการเมืองของบุญชู ให้เด่นชัดมากขึ้น ก็โดยการศึกษาถึงการที่บุญชูเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง คือการเป็นนักการเมืองในการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยร่วมก่อตั้งพรรคการเมืองและลงสมัครรับเลือกตั้ง เป็นผู้แทนราษฎรตามการปกครองระบอบประชาธิปไตย

บทบาทของบุญชูดังกล่าวนี้ นับว่าน่าสนใจยิ่ง นับแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516-2531 ในปัจจุบันบุญชูได้มีบทบาทในการก่อตั้งพรรคการเมืองตามแนวคิดและอุดมการณ์ของเขาทั้ง 2 พรรค* ซึ่งจะได้ศึกษาเป็นลำดับไป ซึ่งทั้ง 2 พรรคการเมืองดังกล่าวคือ

5.1 พรรคกิจสังคม (Social Action Party)

5.2 พรรคกิจประชาคม (Community Action Party)

* ขณะที่กำลังศึกษานี้ บุญชูเองกำลังมีบทบาทในการจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่อีก 1 พรรค ในระบอบการปกครองประชาธิปไตย คือ "พรรคเอกภาพ" โดยจะยุบรวม 4 พรรคการเมือง ซึ่งในปี พ.ศ. 2531-32 นั้นดำรงสถานะเป็นพรรคฝ่ายค้านในรัฐสภา 4 พรรคดังกล่าวประกอบด้วย พรรครวมไทย พรรคประชาชน พรรคก้าวหน้า และพรรคกิจประชาคม การรวมเป็น "พรรคเอกภาพ" นี้ บุญชูยังคงเน้นการเข้าไปมีบทบาทด้านการนำความคิดและอุดมการณ์ของตนเข้าไปเป็นนโยบายพรรคใหม่นั้น โดยบุญชูจะดำรงตำแหน่งประธานที่ปรึกษานโยบายพรรค

5.1 พรรคกิจสังคม (Social Action Party)

5.1.1 มูลเหตุการจัดตั้งพรรคกิจสังคม

ภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 บรรยากาศทางการเมืองที่เปิดกว้างขึ้นหลังจากที่ถูกปิดกั้นมานาน และมีให้โอกาสนักการเมืองและพรรคการเมืองต่างๆ มีบทบาททางการเมืองตามระบบพรรค ได้ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มของนักการเมือง รวมทั้งประชาชนสาขาอาชีพต่างๆ ที่สนใจการเมืองมารวมกลุ่มกันจัดตั้งพรรคการเมืองต่างๆ มากมายถึง .. พรรค ซึ่งปรากฏว่ามีทั้งพรรคการเมืองแนวทางประชาธิปไตย แนวทางอนุรักษนิยม และพรรคการเมืองแนวทางสังคมนิยม การตั้งพรรคการเมืองเหล่านี้วัตถุประสงค์หลักก็คือการจัดหาสมาชิกพรรคลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นตัวแทนราษฎรที่จะมีขึ้นภายหลังจากร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ซึ่งได้ประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2517 และมีการตราพระราชบัญญัติพรรคการเมืองตามมา โดยการเลือกตั้งนั้นกำหนดให้มีขึ้นในปีถัดไป คือในปี พ.ศ. 2518

การก่อตั้งพรรคกิจสังคมเอง ก็เช่นเดียวกับพรรคการเมืองอื่นๆ ที่ตั้งขึ้นใหม่ โดยได้มีการรวมตัวกันระหว่างบุคคลต่างๆ มาจดทะเบียนขึ้นเป็นพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2517 เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2517 ใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า Social Action Party และใช้ชื่อย่อว่า SAP หรือพรรคแสบ โดยในตอนแรกมี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช¹ เป็นหัวหน้าพรรค และนายบุญชู โรจนเสถียร เป็นเลขาธิการพรรค

¹ สำหรับผู้สนใจอ่านคำสัมภาษณ์ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กรณีเหตุการณ์ตั้งพรรคกิจสังคมนั้นดูได้ใน รงค์ วงศ์สวรรค์ และเพื่อน (นามปากกา), คึกฤทธิ์แสบสันต์ (กรุงเทพฯ : ประพันธ์สารสิน, 2518) และ ทีวีศักดิ์ พันธุ์สุระ "การต่อสู้ทางการเมืองของพรรคการเมืองไทย : ศึกษากรณีพรรคกิจสังคม", หน้า 181-196.

ความคิดแรกเริ่มในการก่อตั้งพรรคกิจสังคมนั้น เกิดขึ้นจากการที่มีบุคคลสาขาอาชีพต่างๆ ได้มีโอกาสเข้าร่วมการประชุมสมัชชาแห่งชาติ และต่อเนืองมาถึงการเป็นสมาชิกสภาธิบดีบัญญัติแห่งชาติเพื่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งจากการสอบถามนายบุญชู โรจนเสถียร¹ ประมาณกันว่าเกิดขึ้นในช่วงกลางปี 2517 โดยมีมูลเหตุจูงใจสำคัญ 2 ประการ² คือ

ประการแรก - เป็นแรงจูงใจที่ได้จากผลกระทบจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ซึ่งก่อให้เกิดกระแสของความต้องการการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยที่ก่อตัวขึ้นอย่างกว้างขวาง รวมทั้งอยู่ช่วงระยะการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งได้กำหนดให้มีการจัดการเลือกตั้งทั่วไปในขั้นต่อไป ซึ่งชัยชนะของการต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษาและประชาชนต่อรัฐบาลเผด็จการ ในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นั้น ได้ก่อให้เกิดกระแสความต้องการของประชาชน, บุคคลสาขาอาชีพต่างๆ ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งนักการเมืองดั้งเดิมที่เคยยุติบทบาทของตนในช่วงรัฐบาลเผด็จการเองก็ต้องการกลับมารวมตัวกันลงสมัครรับเลือกตั้งอีกครั้งหนึ่ง ในขณะที่บุคคลจากสาขาอาชีพต่างๆ ทั้งนักธุรกิจ นักวิชาการ ข้าราชการรุ่นใหม่ ต่างแสดงตัวเพื่อเข้าร่วมก่อตั้งหรือสนับสนุนให้มีพรรคการเมืองอย่างกระตือรือร้น กล่าวได้ว่า พรรคกิจสังคมเองก็ถือกำเนิดพรรคจากกระแสความต้องการดังกล่าวนี้ด้วย เพราะเป็นโอกาสอันดียิ่งที่ทุกคนจะได้มาร่วมมือกันในการเข้าร่วมแก้ไขปัญหาของชาติ

1 สัมภาษณ์ บุญชู โรจนเสถียร, 1 พฤศจิกายน 2529.

2 ทวีศักดิ์ พันธุ์สุระ, "การต่อสู้ทางการเมืองของพรรคการเมืองไทย : ศึกษากรณีพรรคกิจสังคม", หน้า 56-57 และดูสัมภาษณ์ บุญชู โรจนเสถียร ในภาคผนวกเพิ่มเติม.

ประการที่สอง - เป็นความต้องการของบรรดาบุคคลผู้ร่วมก่อตั้งพรรคกิจสังคมที่จะเข้าไปแก้ไขปัญหาดังกล่าว ของประเทศตามแนวทางที่ทุกคนมีความเห็นพ้องต้องกัน ซึ่งแรงจูงใจนี้เป็นผลมาจากแรงจูงใจประการแรกนั่นเอง โดยคณะบุคคลที่ริเริ่มก่อตั้งพรรค ได้เห็นชัดว่าบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้บุคคลต่างๆ มีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำตามความคิดความต้องการของตนภายในขอบเขตของกฎหมายได้อย่างเต็มที่ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ต่างก็พร้อมอยู่แล้วที่จะเข้ามาแก้ไขปัญหาของบ้านเมืองขณะนั้น ปัญหาใหญ่ของประเทศที่บุคคลผู้ร่วมก่อตั้งพรรคกิจสังคมเห็นพ้องกันก็คือ ปัญหาความยากจนและส่ำหลังของการพัฒนาประเทศ อีกทั้งปัญหาความไม่เป็นธรรมในสังคมอันเป็นผลที่ได้รับจากการปกครองระบอบเผด็จการทหารที่ผ่านมา และระบอบประชาธิปไตยที่ล้มลุกคลุกคลานมาตลอด บุคคลเหล่านี้¹ จึงได้มารวมตัวกันเป็นกลุ่มพบปะ สังสรรค์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เพื่อแสวงหาหนทางหรือแนวทางแก้ไขปัญหาของกลุ่มหรือพรรคตนขึ้นดังกล่าว

กลุ่มตัวบุคคลที่มารวมตัวกันก่อตั้งพรรคกิจสังคม เมื่อกลางปี พ.ศ. 2517 นั้น มีอยู่ด้วยกัน 2 กลุ่มหลัก คือ

กลุ่มที่หนึ่ง - ภายใต้การนำของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ประกอบด้วยนักการเมืองพรรคต่างๆ ที่กระจัดกระจายกันอยู่ อาทิเช่น นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ นายใหญ่ ศวิตชาติ เป็นแกนนำของกลุ่ม ซึ่งต่อมาได้มีบุคคลสำคัญของกลุ่มเพิ่มขึ้นคือนายพงษ์ สารสิน นายเกษม ศิริสัมพันธ์ นายโกศล ไกรฤกษ์ นายประกายเพชร อินทุโสภณ และนายสุเทพ อัดถากร เป็นต้น

¹ สัมภาษณ์ บุญชู โรจนเสถียร, 21 ตุลาคม 2529.

กลุ่มที่สอง - ภายใต้การนำของนายบุญชู โรจนเสถียร สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มเป็นสายของนักธุรกิจต่าง ๆ ในขณะนั้น เช่น นายพร สิทธิอำนวย นายสุธินพคุณ นายสังเวียร มีเผ่าพงษ์ ซึ่งในสายนี้ส่วนใหญ่เป็นนักธุรกิจที่ติดต่อกับนายบุญชู โรจนเสถียร หรือเป็นนักธุรกิจในเครือธุรกิจเดียวกัน ซึ่งในกลุ่มนี้ต่อมาได้ตั้งนักวิชาการบางท่านเข้าร่วม

การที่ต้องแยกออกเป็น 2 กลุ่มชัดเจนนั้นก็เพราะแต่ละกลุ่มทำหน้าที่เฉพาะกลุ่มในการก่อตั้งพรรคกิจสังคม สำหรับการศึกษานบหนักนั้นจะเน้นศึกษาถึงบทบาทในกลุ่มที่ 2 ภายใต้การนำของนายบุญชู โรจนเสถียร แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงต้องเกี่ยวข้องกับบทบาทของกลุ่มแรกด้วย

การก่อตั้งพรรคกิจสังคมนั้น เริ่มโดยการตกลงร่วมมือกันระหว่าง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายบุญชู โรจนเสถียร ซึ่งทั้งสองได้มีความเห็นพ้องต้องกันในแนวความคิดทางการเมืองและ เศรษฐกิจในอันที่จะแก้ไขปัญหาของประเทศ โดยได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทั้งในสถานิติบัญญัติแห่งชาติที่บุคคลทั้งสองได้เข้าไปเป็นสมาชิกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และที่บ้านของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมชอีกด้วย ซึ่งก็ได้ขยายข้อตกลงอันนี้ไปในสมาชิกของกลุ่มของบุคคลทั้งสองในเวลาต่อมาและปรากฏในข้อตกลงของทั้งสองกลุ่มเป็น 2 ข้อคือ ข้อแรกเป็นข้อตกลงเกี่ยวกับแนวนโยบายทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมอย่างกว้างๆ ซึ่งสรุปได้ว่า ปัญหาหลักของประเทศขณะนั้นก็คือ ปัญหาความยากจนและความไม่เป็นธรรมในสังคม ระหว่างชนบทกับเมือง แนวทางแก้ไขก็คือการเพิ่มรายได้และการกระจายความเป็นธรรมทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม อีกข้อหนึ่งคือ ตกลงกันระหว่างกลุ่มของบุคคลทั้งสองว่า จะต้องจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาเพื่อนำนโยบายเหล่านี้ไปผลักดันปฏิบัติให้เกิดผลตามแนวนโยบายของกลุ่มทั้งสอง

ขั้นตอนต่อมาของการก่อตั้งพรรคก็คือ การแบ่งงานระหว่างกลุ่มทั้งสองกับการก่อรูปร่างพรรคการเมืองใหม่ดังกล่าว ซึ่งงานสำคัญในขณะนั้น 2 ประการ คือ การระดมสมาชิกพรรคเข้าร่วมก่อตั้งพรรค โดยเฉพาะการสรรหาบุคคลจากสาขาอาชีพต่างๆ มาลงสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรค ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2518 ที่จะมีขึ้น รวมทั้งบุคคลที่จะมาสนับสนุนทั้งทางการเงินและการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ซึ่งภารกิจนี้ตกลงกันว่าบุคคลในพรรคทั้งหมดจะต้องร่วมกันทำ ส่วนภารกิจอีกอย่างหนึ่งของการก่อตั้งพรรคการเมืองก็คือ การร่างนโยบายพรรคตามอุดมการณ์ของทั้งสองกลุ่ม และเพื่อการใช้ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งดังกล่าว ซึ่งสำหรับนโยบายของพรรคนั้นสมาชิกผู้ร่วมก่อตั้งพรรคได้ตกลงพูดคุยกันไว้แล้ว เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีการเตรียมการไว้นานแล้ว โดยเฉพาะนโยบายทางเศรษฐกิจนั้นสามารถกล่าวได้ว่านายบุญชู โรจนเสถียรได้จัดเตรียมพร้อมไว้แล้ว ตั้งแต่ทำงานอยู่ธนาคารกรุงเทพ จำกัด โดยจัดตั้งทีมงานขึ้นศึกษาและทำรายงานไว้อย่างเป็นระบบ ถ้านำมาเป็นนโยบายของพรรคกิจสังคมนั้นก็เพียงนำมาปรับปรุงขึ้นใหม่ให้เหมาะสมและประยุกต์ให้เข้ากับนโยบายทางการเมือง ซึ่งบทบาทการจัดทำนโยบายเศรษฐกิจในรายละเอียดนั้นนายบุญชู โรจนเสถียร ได้รับไปจัดทำเพื่อให้ประสานสอดคล้องกับนโยบายทางการเมืองตามที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมชได้เคยแนะนำไว้บ้างแล้ว ส่วนนโยบายของพรรคในด้านอื่นๆ เช่น นโยบายสังคม การต่างประเทศ และการทหารนั้น ก็ได้ปรึกษาร่วมกันเพื่อนำมาเป็นนโยบายที่ใช้ในการรณรงค์เลือกตั้งของพรรค

ขั้นตอนสุดท้ายสำหรับการจัดตั้งพรรคการเมืองก็คือ การให้สมาชิกผู้ร่วมก่อตั้งได้ทบทวนร่างนโยบายที่จัดทำขึ้น และการหาสมาชิกพรรคและผู้ลงสมัครในนามพรรค (สามารถชักชวนและสรรหาได้มากพอสมควร) และการกำหนดแผนการเลือกตั้งและการเลือกตั้ง (ซึ่งได้กำหนดไว้แล้ว) พรรคกิจสังคม ซึ่งถือกำเนิดขึ้นตามประกาศการใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เมื่อ 7 ตุลาคม 2517 และเมื่อพระราชบัญญัติพรรคการเมืองประกาศใช้พรรคกิจสังคมจึงได้จดทะเบียนพรรคการเมืองในวันที่ 21 พฤศจิกายน 2517

5.1.2 บทบาทของบุญชู โรจนเสถียรกับการตั้งพรรคกิจสังคม

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้นจะเห็นได้ว่า บทบาทของบุญชู โรจนเสถียร ในการจัดตั้งพรรคกิจสังคมเน้นหนักในด้านการเป็นตัวแทนกลุ่มนักธุรกิจ ขณะนั้นสนใจและมีแรงจูงใจให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาททางด้านนโยบายการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจโดยผ่านระบบพรรคการเมือง รวมทั้งมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบพรรคการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

นอกจากบทบาทด้านการจัดทำ, ผลักดันนโยบายของพรรคดังกล่าว แล้ว ด้านการสรรหาบุคคลเข้าร่วมในพรรคของนายบุญชู โรจนเสถียร ก็ปรากฏว่า สามารถชักชวนนักธุรกิจเด่นๆ ในขณะนั้น รวมทั้งนักวิชาการบางส่วนให้เข้าร่วมใน พรรคได้คือ กลุ่มนายเกษม จาติกวณิช¹ นายประสิทธิ์ ฝรั่งค์เดช ดร.ปราโมทย์ นาครทรรพ และ ดร.กมล สมวิเชียร เป็นต้น ซึ่งอย่างไรก็ตามกลุ่มบุคคลนี้ทั้งหมด มิได้ตัดสินใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคเสียเลยทีเดียว กระนั้นการที่บุคคลเหล่านี้ได้ เคลื่อนไหวเพื่อก่อตั้งพรรคกิจสังคมก็เป็นที่สนใจของกลุ่มในหมู่ประชาชนที่กำลังตื่นตัว ทางการเมืองในขณะนั้นเป็นอันมาก เพราะล้วนแต่เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในสังคมด้าน ต่างๆ เข้าร่วมด้วยมาก²

1 แกนนากลุ่มตุลิต 99 ซึ่งมีบทบาททางการเมืองและทางเศรษฐกิจ และ ร่วมทีมกับกลุ่มนายบุญชูฯ เมื่อครั้งร่วมเป็นสมาชิกสมัชชาแห่งชาติ ปี พ.ศ.2516-17 และเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่มีบทบาทและตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และหน้าที่ราชการช่วงปี พ.ศ.2517-2519 มากพอสมควรเพราะมีสมาชิกกลุ่มสำคัญ มาก อาทิ นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ อดีตรองนายกรัฐมนตรี, นายนิสสัย เวชชาชีวะ ปรอดดู โปธิ์ แชมลาเจียก, ชีวิตต่อสู้ทางการเมืองนายภฯ สัญญา, ประธานสภา, คึกฤทธิ์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อานวยสารสัน, 2517), หน้า 262-270.

2 ทวีศักดิ์ พันธุ์สุระ, "การต่อสู้ทางการเมืองของพรรคการเมืองไทย, : ศึกษากรณีพรรคกิจสังคม", หน้า 58.

5.1.3 บุญชู โจรจนเสถียรกับการเลือกตั้งในนามพรรคกิจสังคม และการร่วมจัดตั้งรัฐบาล

เมื่อประกาศจัดตั้งพรรคการเมืองและจัดให้มีการเลือกตั้งแล้ว พรรคกิจสังคมได้ดำเนินบทบาททางการเมืองผ่านกระบวนการเลือกตั้งครั้งต่างๆ และการเข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาลในช่วงต่างๆ กัน สำหรับการศึกษานี้จะศึกษาเน้นเฉพาะในช่วงที่นายบุญชู โจรจนเสถียรมีบทบาท และเป็นสมาชิกในพรรคกิจสังคมเท่านั้น คือ จนถึงปี พ.ศ. 2526

1) การเลือกตั้งวันที่ 26 มกราคม 2518 การเลือกตั้งครั้งนี้ นับเป็นครั้งแรกที่พรรคกิจสังคมภายใต้การนำของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายบุญชู โจรจนเสถียร นำสมาชิกพรรคลงร่วมสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ลักษณะการเลือกตั้งแบบ "แบ่งเขตเรียงเบอร์"¹ ทั้งประเทศมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ 264 คน

ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า ผู้สมัครของพรรคกิจสังคมได้รับเลือกตั้งเข้ามาเพียง 18 คนเท่านั้น ผิดจากที่คาดการณ์ไว้มาก อย่างไรก็ตาม บุคคลสำคัญของพรรคก็ได้รับเลือกตั้งเข้ามาเกือบทั้งหมด คือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายบุญชู โจรจนเสถียร ซึ่งลงสมัครรับเลือกตั้งที่จังหวัดชลบุรี นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ เป็นต้น

¹ เขตหนึ่งๆ มีผู้แทนราษฎรได้ไม่เกิน 3 คน และผู้สมัครจะได้รับหมายเลขเรียงลำดับกันไป ผู้สมัครที่ได้รับเลือกตั้งจะได้คะแนนสูงสุดเรียงกันลงมาแบบ 1... 2... 3...

ด้วยจำนวนผู้แทนราษฎรเพียง 18 คน พรรคกิจสังคมจึงไม่ได้เป็นแกนนำที่จะจัดตั้งรัฐบาล พรรคที่มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากที่สุดคือ พรรคประชาธิปัตย์มี 72 คน และได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล ซึ่งในช่วงนั้นพรรคกิจสังคมและพรรคประชาธิปัตย์นั้นมีลักษณะนโยบายในการบริหารประเทศต่างกันมากในลักษณะไม้เบื่อไม้เมาระหว่างกัน โดยเฉพาะในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ซึ่งยากที่จะร่วมเป็นรัฐบาลชุดเดียวกันได้ ถึงกระนั้นในวันที่พรรคประชาธิปัตย์และพรรคร่วมรัฐบาลอื่น คือพรรคเกษตรสังคม เข้าแถลงนโยบายเพื่อให้สภาลงมติรับรองไว้ล่วงหน้าในวันที่ 6 มีนาคม 2518 พรรคกิจสังคมทั้ง 18 คน ก็ยกมือสนับสนุนทั้งหมด แต่รัฐบาลชุดดังกล่าวได้รับคะแนนเสียงไว้ล่วงหน้าไม่ถึงกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด รัฐบาลชุดนี้จึงล้มเลิกไป

จากความล้มเหลวของพรรคประชาธิปัตย์ทำให้ต้องมีการรวมกลุ่มระหว่างพรรคการเมืองอื่นๆ ใหม่เพื่อจัดตั้งรัฐบาลให้ได้ ซึ่งก็ได้มีพรรคการเมืองหลายพรรคได้ร่วมกันอยู่แล้ว โดยมีพรรคธรรมสังคม พรรคชาติไทย เป็นแกนนำ ร่วมกับกลุ่มพรรคการเมืองเล็กๆ อื่นๆ อีก¹ ดังนั้นเมื่อพรรคประชาธิปัตย์ล้มเหลวในการจัดตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศ จึงนับเป็นโอกาสอันดีของกลุ่มพรรคการเมืองเหล่านี้ที่จะจัดตั้งรัฐบาล แต่ต้องประสบกับปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการหาบุคคลที่เหมาะสมเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในที่สุดก็ได้ติดต่อพรรคกิจสังคมเพื่อจะได้ให้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช มาเป็นนายกรัฐมนตรีของรัฐบาลชุดนี้ และในที่สุดพรรคกิจสังคมสามารถรวมรัฐบาลนี้ และผ่านการรับรองจากสภาผู้แทนราษฎรให้ความไว้วางใจขึ้นบริหารประเทศต่อไป ในวันที่ 19 มีนาคม 2518 โดยรัฐบาลชุดนี้ประกอบด้วยกลุ่มพรรคการเมืองต่างๆ โดยการนำของพรรคชาติไทย กิจสังคม ธรรมสังคม และกลุ่มพรรคเล็กพรรคน้อยอื่นๆ อีกจำนวนหนึ่ง

1 รวมกันในนาม "กลุ่มร่วมชาติ" โปรตดูรายละเอียดในทวีศักดิ์ พันธุ์สุระ, "การต่อสู้ทางการเมืองของพรรคการเมืองไทย : ศึกษากรณีพรรคกิจ-สังคม", หน้า 70-71.

ในการจัดตัวบุคคลเข้าเป็นคณะรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลนั้น พรรคกิจสังคมภายใต้การนำของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้วนั้น ยังสามารถผลักดันให้บุคคลสำคัญของพรรคคือ นายบุญชู โรจนเสถียร เข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการจะผลักดันนโยบายของพรรคนำไปบริหารประเทศ และผลักดันให้ นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ เข้าเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย นับเป็นศักดิ์และศรีของพรรคกิจสังคมรวมทั้งตัวบุคคลของพรรคอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับนายบุญชู โรจนเสถียร ซึ่งมีประสบการณ์ทางการบริหารการเงินการคลังและธนาคารพาณิชย์ในภาคเอกชนมาก่อนอย่างไรก็ตาม รัฐบาลชุดนี้อยู่มาได้เกือบปีก็ต้องสิ้นสุดลงไป เพราะ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีได้ประกาศยุบสภาในวันที่ 12 เมษายน 2519 อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความวุ่นวายในการบริหารบ้านเมืองและการแตกคอกันระหว่างรัฐมนตรีร่วมคณะรัฐบาลที่มาจากหลายพรรคการเมือง

บทบาทของนายบุญชู โรจนเสถียร ในการเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังของรัฐบาลที่มีอายุค่อนข้างสั้นชุดนี้ จึงยังไม่เด่นชัดนัก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า นับเป็นก้าวแรกในชีวิตทางการเมืองของนักธุรกิจเช่น นายบุญชู โรจนเสถียรที่มีบทบาทในฐานะนักการเมือง และสำหรับผลงานที่เด่นชัดที่จะศึกษาถึงก็คือ "โครงการเงินผัน" ซึ่งได้กล่าวถึงในบทที่ 4 แล้วดังกล่าว

2) การเลือกตั้งวันที่ 4 เมษายน 2519 เป็นการเลือกตั้งครั้งที่ 2 พรรคกิจสังคมซึ่งเป็นการเลือกตั้งแบบ "แบ่งเขตเรียงเบอร์" จากจำนวนผู้แทนราษฎรที่มีได้ทั้งหมด 279 คน พรรคกิจสังคมได้ส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งทั้งสิ้น 233 คน สมาชิกใหม่ของพรรคกิจสังคมส่วนหนึ่งได้เพิ่มมาจากการเปลี่ยนพรรคของบรรดา ส.ส.ที่เคยร่วมรัฐบาลกันมาเมื่อรัฐบาลชุดที่แล้ว อาทิ ส.ส.ของพรรคธรรมสังคม พรรคสันติชน และพรรค ส.ส.อิสระอื่นๆ ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคกิจสังคมได้ ส.ส.เข้ามา 45 คน และในจำนวนนี้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์

หัวหน้าพรรคแพ้การเลือกตั้งไม่ได้เป็นผู้แทนราษฎร ซึ่งมีผลกระทบอย่างยิ่งต่อพรรคกิจสังคมในการต่อสู้ในสภาของสภาผู้แทนราษฎรชุดนี้

พรรคที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาคือพรรคประชาธิปัตย์จำนวน 114 คน รองลงมาคือพรรคชาติไทย 56 คน และพรรคกิจสังคมตามลำดับ จึงเป็นที่แน่นอนว่าพรรคประชาธิปัตย์จะได้เป็นแกนนำการจัดตั้งรัฐบาล และสามารถจัดตั้งได้สำเร็จในวันที่ 21 เมษายน 2519 และผ่านการเห็นชอบให้ความไว้วางใจจากสภาอย่างง่ายดายเพราะรัฐบาลมีเสียงสนับสนุนแน่นหนาเป็นจำนวน 206 เสียงจากจำนวน ส.ส.ในสภา 279 คน พรรคกิจสังคมได้ทำหน้าที่เป็นค้าน โดยนายบุญชู โรจนเสถียร เป็นแกนนำในการต่อสู้ของพรรคกิจสังคมในยุคนั้น เพราะหัวหน้าพรรคคือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ไม่ได้รับเลือกตั้ง ซึ่งส่งผลให้พรรคกิจสังคมอ่อนแอลงไปอย่างสังเกตเห็นได้ อย่างไรก็ตาม ในที่สุดรัฐบาลจตุรพรรคที่ประกอบด้วยพรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย พรรคธรรมสังคมและพรรคเกษตรสังคมก็ต้องโดนปฏิวัติออกไปในเหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาคม 2519 เนื่องจากรัฐบาลไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ความวุ่นวายทางการเมืองที่เกิดขึ้นในตอนนั้นได้ คณะปฏิรูปได้ให้นายธานินทร์ กรัยวิเชียร เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่อยู่มาได้ถึงวันที่ 20 ตุลาคม 2520 คณะปฏิรูปทำการยึดอำนาจอีกครั้ง เนื่องจากรัฐบาลของนายธานินทร์ บริหารประเทศผิดพลาดในหลาย ๆ กรณี ระหว่างนี้ก็ได้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่เรียกว่า "รัฐธรรมนูญครึ่งใบ" และให้มีการเลือกตั้งครั้งใหม่อีกครั้งหนึ่งในวันที่ 22 เมษายน 22

อย่างไรก็ตาม บทบาทในการเป็นฝ่ายค้านในสภา โดยการนำของนายบุญชู โรจนเสถียรนี้อาจกล่าวได้ว่า ได้ส่งผลสำคัญยิ่งต่อการเลือกตั้งที่มีขึ้นครั้งต่อมาในปี พ.ศ. 2522 ประกอบกับความอ่อนแอของพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และเหตุการณ์ทางการเมืองในช่วงรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร นายบุญชู โรจนเสถียรเองก็ได้รับผลกระทบทางการเมืองจากเหตุการณ์ดังกล่าวเช่นกัน โดยในช่วงดังกล่าว นายบุญชู โรจนเสถียร

ได้ทวนกลับไปสู่แวดวงการบริหารธุรกิจภาคเอกชนในธนาคารกรุงเทพจำกัด อีกครั้ง
 หนึ่งจนสามารถดำรงตำแหน่งกรรมการผู้จัดการใหญ่ ในขณะที่เดียวกันก็มีเวลาสั่งสม
 ประสบการณ์และความคิดทางการเมืองต่างๆอีกมาก โดยเสนอผ่านทางวารสารต่างๆ
 ของธนาคารหรือในโอกาสไปอภิปรายในสถานที่ต่างๆ อยู่เสมอ ดังที่ผู้ศึกษาได้กล่าว
 ไว้ในบทที่ 2 แล้ว

3) การเลือกตั้งวันที่ 22 เมษายน 2522 พรรคกิจสังคม
 ซึ่งต้องพุกบพาททางการเมืองไปเช่นเดียวกับพรรคการเมืองอื่นๆ เนื่องจากประเทศ
 ไทยถูกปกครองโดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน และได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ
 ฉบับใหม่ในปลายปี 2521 แล้ว และรัฐบาลจะให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 22 เมษายน
 ในปีต่อมา พรรคกิจสังคมได้กลับคืนมาสู่สนามการเมืองอีกครั้ง สมาชิกของพรรคกิจ-
 สังคมยังรวมกลุ่มกันเป็นปีกแผ่นอยู่ด้วยสมาชิกชุดเดิมและต่างเชื่อมั่นว่าพรรคกิจสัง-
 คมจะสามารถเอาชนะพรรคการเมืองอื่นๆ และคงจะได้รับเลือกตั้งเข้ามามากที่สุด
 อย่างแน่นอน

จำนวน ส.ส.ของสภาชุดนี้ที่พึงมีได้เป็นจำนวน 304 คน
 ซึ่งพรรคกิจสังคมได้ส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้งจำนวน 220 คน และสามารถชนะเลือก
 ตั้งเข้ามาได้มากที่สุดเหนือกว่าทุกพรรค เป็นจำนวนถึง 87 คน โดยหลักการแล้ว
 พรรคกิจสังคมน่าจะได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล และหัวหน้าพรรคก็จะต้องเป็น
 นายกรัฐมนตรี แต่ด้วยเหตุผลที่กำหนดไว้แล้วในรัฐธรรมนูญได้ปิดกั้นโอกาสนั้นเสีย
 เพราะฝ่ายทหารโดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้กำหนดแนวทางไว้แล้วด้วยการ
 กำหนดให้ พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ต้องดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป ดังนั้น
 แม้พรรคกิจสังคมจะเสนอชื่อ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ในการหาเสียงหาผู้เหมาะสมเข้า
 ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแข่งกัน พล.อ.เกรียงศักดิ์ ผลก็ปรากฏเป็นไปตามแผน
 ของคณะทหาร พรรคกิจสังคมจึงต้องดำรงตนในฐานะฝ่ายค้าน ซึ่งก็ได้แสดงบทบาทนี้
 อย่างเข้มแข็ง เป็นการเปิดอภิปรายไว้วางใจรัฐมนตรี 4 กระหวาง ในวันที่ 22
 กันยายน 2522 และการคัดค้านการขึ้นราคาค่าไฟฟ้า และค่าน้ำมันในต้นปี 2523
 คณะรัฐบาลของ พล.อ.เกรียงศักดิ์ ต้องลาออกในวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2523

ภายหลังการลาออกของ พล.อ. เกอริ่งศักดิ์ ก็ได้มีการชาวเสียง เพื่อสรรหานายกรัฐมนตรีคนใหม่ ในการนี้พรรคกิจสังคมก็ยังยืนยันในหลักการเดิมคือสนับสนุนหัวหน้าพรรคของตนเองให้เข้าดำรงตำแหน่งนี้ด้วยตามหลักการของรัฐบาลในระบอบรัฐสภา แต่ก็ไม่อาจคัดค้านกระแสจัดตั้งของฝ่ายทหารได้ผู้ที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ก็คือ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ อย่างไรก็ตาม พรรคกิจสังคมได้ร่วมรัฐบาลของ พล.อ. เปรม นี้ด้วย ทั้งนี้เนื่องจาก พล.อ. เปรมได้ให้เกียรติแก่พรรคกิจสังคมโดยยินยอมที่จะนำนโยบายของพรรคกิจสังคม ในส่วนที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความยากจนของประเทศ และให้รัฐมนตรีของพรรคกิจสังคมได้คุมกระทรวง เศรษฐกิจที่สำคัญ ดังจะเห็นได้จากรายนามของคณะรัฐมนตรีชุดใหม่มีจำนวนทั้งสิ้น 37 คน พรรคกิจสังคมได้ที่นั่งในคณะรัฐมนตรี 11 คน คือ นายบุญชู โรจนเสถียร เป็นรองนายกรัฐมนตรี นายอานวย วีรวรรณ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นายตามใจ ช่างโต เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายทองหยด จิตตะวีระ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข นายเกษม ศิริสัมพันธ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม นายวิศิษฐ์ ต้นสัจจา เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายไพโรจน์ ชัยพร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายบรม ต้นเกียรติ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง และนายโกศล ไกรฤกษ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม¹

พรรคกิจสังคมได้มี ข้อตกลงความร่วมมือกับพรรคชาติไทย ซึ่งเป็นพรรคการเมืองรัฐบาลด้วยกันอยู่เสมอๆ และ เมื่อเกิดกรณีนายวิศิษฐ์ ต้นสัจจาซึ่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม (แทนนายโกศล ไกรฤกษ์ ซึ่งย้ายไปเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการ

¹ รัฐมนตรีพรรคกิจสังคม ภายใต้การนำทีมของนายบุญชู โรจนเสถียร นี้ รู้จักกันในนาม "ทีมเศรษฐกิจบุญชู" ทั้งนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มากในบทบาทการทำงาน ... โปรดดู "บุญชู โรจนเสถียร จะนำทีมเศรษฐกิจแก้ไขปัญหาปากท้องสำเร็จแค่ไหน" ใน สภามิตรประชา 84 (22 มีนาคม 2523) หน้า 77-88.

กระทรวง เกษตรและสหกรณ์) ได้ขัดแย้งกับรัฐมนตรีว่าการฯ คือ พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ เกี่ยวกับการสั่งซื้อน้ำมันจากประเทศซาอุดีอาระเบีย¹ และพรรคกิจสังคม ต้องมัวหมองอย่างมากจากกรณีนี้โดยที่ พล.อ.เปรมในฐานะนายกรัฐมนตรีไม่ได้ดำเนินการเพื่อลดล้างความเสียหายดังกล่าว ทำความไม่พอใจแก่พรรคกิจสังคมจนถึงยกขบวนลาออกจากตำแหน่งทั้งหมดในรัฐบาล เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2524 เพื่อเป็นการประท้วงต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

พรรคกิจสังคมเมื่อลาออกจากรัฐบาลแล้วก็ดำรงตนวางเฉยอยู่ในทางการเมือง โดยมีได้แสดงจุดยืนว่าคัดค้านหรือสนับสนุนรัฐบาลแต่อย่างใด และได้เข้าร่วมรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากได้รับการทาบทามจาก พล.อ.เปรม เพื่อให้เสียงสนับสนุนของรัฐบาลเข้มแข็งขึ้น เพราะปรากฏว่าเมื่อพรรคกิจสังคมออกจากรัฐบาลไปแล้วในสภาก็มีความวุ่นวายจึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรี พรรคกิจสังคมได้ปรึกษารื้อกันในการประชุมพรรคเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2524 ซึ่งผลปรากฏว่าสมาชิกส่วนใหญ่เห็นไม่ควรจะเข้าร่วม แต่คะแนนเสียงไม่เป็นเอกฉันท์จึงต้องมีการประชุมใหม่อีกครั้งหนึ่งในวันที่ 4 ธันวาคม 2524 และได้มีมติเป็นเอกฉันท์ให้เข้าร่วมรัฐบาลในที่สุด จากการพลิกมติในครั้งนี้ความไม่พอใจแก่สมาชิกกลุ่มหนึ่งที่มีความเห็นคัดค้านคือนายบุญชู โรจนเสถียร และ ส.ส.อีก 6 คน ซึ่งก็ได้ลาออกจากพรรคไป หลังการประชุมในครั้งนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่งของพรรคกิจสังคม ดังนั้นบทบาทของนายบุญชู โรจนเสถียรกับพรรคกิจสังคมจึงได้สิ้นสุดในปี พ.ศ. 2524 นี้เอง โดยสำหรับนายบุญชู โรจนเสถียรเองนั้นภายหลังจาก

¹ สนใจโปรดดู "เทเล็กซ์วิกฤต", ในวิเทศกรรมย์ และสมบุรณ์ คนฉลาด, บันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง : เมื่อสองนายพลเป็นนายกฯ ปฏิวัติสามสมัย, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บางกอกสาส์น 2524), หน้า 769-799. และนรนิติ เศรษฐบุตร, "นักการเมืองที่ชื่อบุญชู โรจนเสถียร", แนวหน้า (7 ธันวาคม 2530), หน้า 5.

จากพรรคกิจสังคมแล้ว ก็ยังไม่ได้ตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองกับพรรคการเมืองอื่นใด หรือจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่โดยทันทีแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม สำหรับนายบุญชู แล้วแม้ว่าจะแยกตัวออกจากพรรคกิจสังคมในปี พ.ศ. 2524 แล้ว แต่ต่อมาเมื่อ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชประกาศลาออกจากการเป็นหัวหน้าพรรคกิจสังคม ในปี พ.ศ. 2528 แล้ว นายบุญชูก็ได้มีความพยายามที่จะกลับเข้าไปมีบทบาทในพรรคกิจสังคมอีก¹ โดยเป็นที่หมายตาว่าจะเข้าไปดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค แต่ในที่สุดแล้วก็ไม่ประสบความสำเร็จ โดยแพ้ต่อ พล.อ.อ. สิทธิ เศวตศิลา

บทสรุป

บทบาทของนายบุญชู โรจนเสถียร ในพรรคกิจสังคมนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าในระยะแรกๆ นายบุญชู มีบทบาทค่อนข้างมากในฐานะเลขาธิการพรรคและเป็นหัวเรือใหญ่ในการผลักดันนโยบายพรรคไปสู่การแปรรูปปฏิบัติเป็นโครงการต่างๆ เช่น โครงการเงินผัน แต่นายบุญชูเอง ต่อมาก็ได้ถูกโดดเดี่ยวจากผู้นำคนอื่น ๆ ในพรรค รวมทั้งสมาชิกบางส่วนในพรรคโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ส.ส.สายภาคอีสาน เนื่องจากนายบุญชูถูกมองว่าเป็นบุคคลลักษณะพิเศษที่แข็งแกร่งยึดมั่นตนเองในทางการเมืองมากเกินไป สมาชิกคนอื่น ๆ ในพรรคจึงไม่อยากจะเกี่ยวข้องด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกรณีการขัดแย้งกับพรรคชาติไทยเกี่ยวกับการสั่งซื้อน้ำมันจากซาอุดีอาระเบียแล้ว บทบาทของนายบุญชูก็ยิ่งถูกโดดเดี่ยวมากขึ้น จนกระทั่งต้องลาออกจากพรรคกิจสังคมไปในที่สุด ทั้งๆ ที่เป็นบุคคลสำคัญยิ่งคนหนึ่งที่ได้ผลักดันในการตั้งพรรคกิจสังคม รวมทั้งร่างนโยบายพรรคมาด้วยตนเองตั้งแต่ต้น

¹ สัมภาษณ์ บุญชู โรจนเสถียร "ปี 30 ผมจะกลับพรรคกิจสังคม" ในวารสาร วิจารณ์ (อาทิตย์-เคล็ดลับ) 86 (428) (3-9 กันยายน 2528), หน้า

5.2 พรรคกิจประชาคม (Community Action Party - CAP)

ภายหลังที่นายบุญชูได้ลาออกจากพรรคกิจสังคม จากสาเหตุที่พรรคกิจสังคมมีมติให้เข้าร่วมรัฐบาลผสมที่มี พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง (รัฐบาลชุดเปรม 3 : 20 ธันวาคม 2524 - 30 เมษายน 2526) นายบุญชู วิจารณ์เสถียรกับสมาชิกพรรคกิจสังคมที่เป็น ส.ส.อื่น ๆ อาทิเช่น นายฉนิษฐา วรานุสรณ์ นายตรงค์ สิงห์โตทอง รวมเป็นอีก 6 คน ต่างก็ประกาศตัวไม่ลงสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจาก พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี ประกาศยุบสภาเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2526 และกำหนดให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 18 เมษายน 2526 แต่อย่างใด

ช่วงรัฐบาลเปรม 3 นี้ บทบาทนายบุญชู วิจารณ์เสถียร ก็คือการหันกลับไปฟื้นฟูบทบาทและฐานะทางเศรษฐกิจอีกครั้งหนึ่ง โดยการเข้าไปมีบทบาทในการเข้าบริหารธนาคารนครหลวงไทย รวมทั้งการฟื้นฟูและเสนอความคิดของตนในการบริหารกิจการบ้านเมืองต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสนอความคิด ความเห็นต่อสภาพเศรษฐกิจเมืองไทยเช่น การส่งบทความ "ตาพรขอพูดด้วยคน" ลงในหน้าเศรษฐกิจหน้า 9 ของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ หรือการไปแสดงความคิดเห็นในการอภิปรายปัญหาการเมือง หรือปัญหาเศรษฐกิจอื่นๆ ตามสถาบันวิชาการต่างๆ ตามมหาวิทยาลัย หรือตามแต่ที่ได้รับความนิยมไปยังสถานที่ใด

5.2.1 มูลเหตุการก่อตั้งพรรคกิจประชาคม

พรรคกิจประชาคมเดิมคือ พรรคประชาราชราษฎร ซึ่งได้รับการจดทะเบียนเป็นพรรคการเมือง เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2525 ได้ขอจดทะเบียนเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นพรรคกิจประชาคมและได้รับอนุญาตให้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นพรรคกิจประชาคม และได้อนุญาตให้เปลี่ยนชื่อได้เมื่อ วันที่ 8 พฤษภาคม 2529 นายบุญชู วิจารณ์เสถียร ซึ่งแยกตัวออกมาจากพรรคกิจสังคมได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค แทนนางศิริระ บัณฑาคม ที่ขอลาออกและได้รับอนุญาตจากนายทะเบียน

ให้เปลี่ยนได้ เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2529 และนางศิริระ บัทมาคม ได้ขอลดตำแหน่งลงมาเป็นเลขาธิการพรรคแทน กลุ่มของนายบุญชู โรจนเสถียร ส่วนใหญ่ประกอบด้วยกลุ่ม ส.ส.และสมาชิกพรรคกิจสังคมเดิม ซึ่งขอแยกตัวออกมาเนื่องจากกลุ่มนี้มีความต้องการที่จะสนับสนุนให้นายบุญชู โรจนเสถียรเป็นหัวหน้าพรรคกิจสังคมแทน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชที่ขอลาออก แต่ปรากฏว่า กลุ่มนายบุญชู โรจนเสถียรไม่สามารถประสบความสำเร็จจึงขอแยกตัวมาก่อตั้งพรรคกิจประชาคม อาทินายบุญชู โรจนเสถียร, นางศิริระ บัทมาคม, นายเสนีย์ มะดากะกุล, นายจรัส พัวช่วย, นายเจริญ เขาวนัประยูร, พลโทชาญ อังศุโชติ, นายสุรศักดิ์ เขาวนัวิศิษฐ์ เป็นต้น

การที่นายบุญชู มาก่อตั้งพรรคกิจประชาคม ในปี พ.ศ. 2529 อีกครั้ง ทั้งๆ ที่ได้ประกาศไม่ลงสมัครรับเลือกตั้งก่อนหน้าที่ผ่านมานี้ 2526 นั้นมีเหตุผลดังนี้

ประการที่หนึ่ง ความหวังของนายบุญชู โรจนเสถียรที่จะกลับไปเข้าพรรคกิจสังคมอีกครั้งหนึ่งในปี 2530¹ นั้นนับว่าหมอดหวัง หรือแทบปิดประตูลงได้สำหรับนายบุญชู เพราะเนื่องจากการที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชลาออกจากการเป็นหัวหน้าพรรคกิจสังคมในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2528 แล้วพรรคกิจสังคมได้ดำเนินการเลือกตั้งหัวหน้าพรรคและกรรมการพรรคใหม่ซึ่งผลปรากฏว่าทีม พล.อ.อ.สิทธิ เสวตศิลา ร.ต.อ.สุรัตน์ โอสถานุเคราะห์ และนายพงษ์ สารสิน สามารถเข้าคณะกรรมการบริหารพรรคได้หมด นายบุญชู จึงยากที่จะกลับพรรคกิจสังคม ที่ต้องมีฐานะในพรรคกิจสังคมต่ำลงกว่าเดิม ดังนั้นเมื่อต้องร่วมกิจกรรมทางการเมืองจึงต้องมาตั้งพรรคการเมืองใหม่ ซึ่งสำหรับนายบุญชูแล้วค่อนข้างพร้อมทั้งในด้านการเงินและการจัดหากำลังคนเข้าร่วมกิจกรรมการเมือง

1 เรื่องเดียวกัน.

ประการที่สอง จากเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างกระทันหันในกรณีพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการขนส่งทางบก พ.ศ. 2522 (2529) ซึ่งฝ่ายรัฐบาลได้เสนอแก้ไข แต่ไม่ผ่านการยอมรับของสภาผู้แทนราษฎร โดยเฉพาะในหมู่สมาชิกพรรคกิจสังคมสายนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ และพรรคฝ่ายค้าน รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์จึงประกาศยุสภา เมื่อ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2529¹ และประกาศให้มีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งใหม่ขึ้น ในวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 ดังนั้นเมื่อนายบุญชู ไม่สามารถจะกลับพรรคกิจสังคมได้จึงหันมาตั้งพรรคกิจประชาคมขึ้นใหม่ ซึ่งวิธีการที่จะสามารถจัดตั้งพรรคขึ้นภายในระยะเวลาอันสั้นได้สำเร็จก็คือ การขอจดทะเบียนพรรคการเมืองใหม่ โดยเปลี่ยนชื่อจากพรรคประชาธิปไตย ซึ่งมีอยู่เดิมแล้ว เป็นพรรคกิจประชาคม และนายบุญชู ขึ้นดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคแทนนางศิระ บัทมาคม เมื่อ 30 พฤษภาคม ในปีเดียวกัน

ประการสุดท้าย จากการศึกษาที่กลุ่มนายบุญชูต้องการที่จัดตั้งพรรคการเมืองที่สามารถผลักดันนโยบายของกลุ่มตนที่จะนำเสนอสู่ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มแนวความคิดการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจทางสังคมนิยม เช่น กลุ่มนายทวีป วรดิลก รองหัวหน้าพรรคกิจประชาคม นายยอดธง ทับทิวไม้ และกลุ่มนายแคล้ว นรปติ ซึ่งเข้ามาช่วยก่อตั้งพรรคในระยะแรก ซึ่งนายบุญชู กล่าวว่า แม้อาจจะเข้าไปในการตั้งพรรคและคัดเลือกสมาชิกลงรับสมัครเลือกตั้งให้ทันในวันที่ 27 กรกฎาคม 2529 แต่ก็ยังดีกว่าไม่สามารถเริ่มต้น โดยจุดมุ่งหมายในระยะแรกนั้นต้องการเพียงเป็นพรรคการเมืองเล็กๆ ที่มีคุณภาพทั้งในด้านนโยบายและด้านคุณภาพ ซึ่งจะเห็นได้ว่าร่างนโยบายของ

¹ นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ รองหัวหน้าพรรคกิจสังคม ไม่พอใจรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ชุดที่ 4 เป็นอย่างมาก เนื่องจากสาเหตุส่วนหนึ่งถูกปลดออกจากตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี และประสานเข้ากับสภาพความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างผู้นำฝ่ายทหารคือ พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก ผบ.ทบ. ที่กำลังจะพ้นตำแหน่ง รัฐบาลจึงประกาศยุบสภาดังกล่าว

พรรคกิจประชาคม ในการเสนอต่อประชาชนในการเลือกตั้งครั้งนั้น มีนโยบายหลายประการที่พรรคกิจประชาคมเสนอแนวทางการแก้ไข โดยเน้นการแก้ไขปัญหาที่การกระจายรายได้สู่ชนบท และโครงการเงินผันโดยสภาตำบลเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาโครงการและการเงิน รวมทั้งนโยบายแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ การเมือง และปัญหาสังคม โดยแนวทางเศรษฐกิจสังคมนิยมหลายประการ¹ ด้วยเหตุนี้พรรคกิจประชาคม จึงกำเนิดขึ้นเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2529

5.2.2 บทบาทของนายบุญชู ในการก่อตั้งพรรคกิจประชาคม

ในการก่อตั้งพรรคกิจประชาคมนั้น อาจกล่าวได้ว่า บทบาทหลักในการผลักดันตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่นั้นอยู่ที่นายบุญชูแทบทั้งหมด รวมทั้งการร่างนโยบายต่างๆ ของพรรค ซึ่งจะเห็นได้ว่าการนำนโยบายเร่งกระจายรายได้สู่ชนบทและนโยบายโครงการเงินผันมาเป็นนโยบายพรรคด้วย ซึ่งนโยบายทั้งสองประการนี้ นายบุญชูได้เคยผลักดันในพรรคกิจสังคมมาก่อน นอกจากนี้โครงสร้างพรรคกิจประชาคมนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นพรรคที่มีโครงสร้างใกล้เคียงพรรคกิจสังคมเดิมมากที่สุด โดยหลักการสำคัญของพรรคถอดแบบจากพรรคกิจสังคมโดยตรง ซึ่งนับเป็นการสอดรับความมุ่งมั่นของนายบุญชูที่ต้องการสร้างพรรคให้เป็นพรรคที่เป็นมวลชนประการสำคัญ คือ เน้นการแก้ไขปัญหาในประเทศมากกว่าจะเน้นการเข้าร่วมเป็นรัฐบาล โดยนายบุญชูกล่าวว่า พรรคกิจประชาคมเน้นที่การหาวิธีแก้ไขปัญหาต่างๆ และทำทุกอย่างให้เป็นไปตามแนวความคิดที่เสนอร่วมกันไม่ใช่การรวมคนมาตั้งพรรคการเมืองเพื่อมุ่งหวังเป็นรัฐบาล ซึ่งจุดนี้มีใจมุ่งหมายของพรรคกิจประชาคม

¹ พรรคกิจประชาคม, นโยบายพรรคกิจประชาคมในการเลือกตั้งปี'29, (กรุงเทพฯ : เอกสารพรรคกิจประชาคม, 2529).

ทางด้านการสรรหาสมาชิกพรรคนั้น ในส่วนที่เป็น ส.ส. เดิม นั้น นายบุญชูได้ชักชวนอดีต ส.ส. พรรคกิจสังคมที่แยกตัวออกมาพร้อมกับนายบุญชู บางส่วน รวมทั้ง ส.ส. กลุ่มนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ดังนั้น พรรคกิจประชาคมจึงเป็นที่รวมของอดีต ส.ส. พรรคกิจสังคม จากหลายภาคเช่น นายตรงค์ สิงห์โตทอง นายจรัส พัวช่วย นายเรวัต ศิริบุญกุล นายเสนีย์ มะดากะกุล นายสุรศักดิ์ เขาวนวิศิษฐ และมีกลุ่มอดีต ส.ส. พรรคชาติไทย นำโดย พลโท ชาญ อังสุโชติ มาดำรงตำแหน่ง รองหัวหน้าพรรค อีกทั้งอดีตกรรมการพรรคประชาราษฎร์เดิมบางส่วน ก็เข้ามาบริหารพรรคกิจประชาคมใหม่ด้วย

ส่วนในด้านนักธุรกิจหรือผู้สนับสนุนทางการเงินแก่พรรคนี้ที่ปรากฏชัดเจน คือ การดึงนายเจริญ พัฒน์ดำรงจิตร¹ นักธุรกิจชั้นนำจากจังหวัดขอนแก่น และเป็นผู้สนับสนุนการเงินแก่ อดีต ส.ส. จากภาคตะวันออกเฉียงเหนือหลายคนมาเป็นกำลังด้านการเงินของพรรคร่วมกับนายบุญชู อีกทั้งยังสามารถชักชวนนายประสิทธิ์ ฝรั่งค์เดช นักธุรกิจสำคัญอีกคนหนึ่งให้มาเข้าร่วมเป็นผู้อำนวยการ การเลือกตั้งพรรคในวันที่ 27 กรกฎาคม 2529 ได้สำเร็จ²

บทบาทที่ชัดเจนของนายบุญชูอีกประการหนึ่ง ในการรวมคนจัดตั้งพรรคกิจประชาคมก็คือ ความสามารถดึงบุคคลในแวดวงต่างๆ มาเข้าร่วมหรือสนับสนุนพรรค โดยเฉพาะนักการเมือง นักคิด นักเขียน ซึ่งนิยมแนวทางสังคมนิยมแห่งประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกอาวุโสพรรค กลุ่มนักเขียนสายนายทวีป วรดิลก

1 "สัมภาษณ์ เจริญ พัฒน์ดำรงจิตร", สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, 28 (28 ธันวาคม 2529 - 3 มกราคม 2530), หน้า 52-54.

2 "ประสิทธิ์ ฝรั่งค์เดช ผอ. เลือกตั้งพรรคกิจประชาคม", สู่อานาคต 275 (9-15 มิถุนายน 2529), หน้า 4-5.

นายคำสิงห์ ศรีนอก นายนิเวศน์ กันไทยราษฎร์ และนายยอดธง หับทิวไม้¹ รวมทั้งนักพูดคารมกล้าเช่น นายทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ นายสุเทพ วงศ์กำแหง เป็นต้น ส่วนในวงการแรงงานนั้นพรรคกิจประชาคมสามารถได้รับความสนับสนุนจากองค์กรแรงงาน 1 ใน 4 ของประเทศ คือ สภาองค์การลูกจ้าง สมาพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทย ภายใต้การนำของนายไพศาล ธวัชชัยนนท์² โดยที่พรรคกิจประชาคมได้รับบุคคลจากสภาองค์การลูกจ้าง สมาพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทย เข้าเป็นกรรมการบริหารพรรค และส่งคนลงร่วมสมัครรับเลือกตั้งด้วย นอกจากนี้ ยังสามารถดึงผู้นำชาวนา เช่น นายลาน สว่างศรี ผู้นำชาวนาจากจังหวัดสุพรรณบุรีลงร่วมสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรค

จึงเห็นได้ว่า พรรคกิจประชาคมโดยนายบุญชู สามารถที่จะหาสมาชิกเข้าร่วมพรรคได้ทั้งจากสมาชิกผู้นิยมนโยบายและความคตินายบุญชู และผู้ให้การสนับสนุน ประการสุดท้ายสำหรับพรรคการเมืองก็คือการลงสมัครรับเลือกตั้งที่จะมีขึ้น ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

5.2.3 พรรคกิจประชาคมกับการเลือกตั้ง

ภายหลังจากการตั้งพรรคการเมือง การระดมคนจากวงการต่างๆ และการร่างนโยบายพรรคที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันของสมาชิกในพรรคแล้ว ประการสุดท้ายที่จะต้องกระทำก็คือ การลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งผลการดำเนินการของพรรคภายใต้การนำของนายบุญชู ปรากฏผลดังนี้

¹ "กิจประชาคม ชมรมนักเขียนแห่งประเทศไทยหรือ?", มติชนรายวัน (22 พฤษภาคม 2529), หน้า 3.

² เอกสารคำชี้แจงสภาองค์การลูกจ้างแรงงานแห่งประเทศไทย เรื่อง การเข้าร่วมและสนับสนุนพรรคการเมือง (13 มิถุนายน 2529), หน้า 1-2.

1) การเลือกตั้งวันที่ 27 กรกฎาคม 2529

การเลือกตั้งครั้งนี้ นับเป็นครั้งแรกของพรรคกิจประชาคม ที่ก่อตั้งพรรคมา และเป็นพรรคการเมืองหน้าใหม่พรรคหนึ่ง แต่สมาชิกพรรคประกอบไปด้วยบุคคลที่เป็นอดีต ส.ส.หลายคน และอีกหลายๆ คนเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในวงการต่างๆ จุดเด่นของพรรคกิจประชาคมครั้งนี้คือ การเสนอนโยบายกระจายรายได้ และการกระจายการลงทุนในภูมิภาค รวมทั้งการเสนอโครงการเงินผันอีกครั้งหนึ่ง อย่างไรก็ตามการที่นายบุญชูหัวหน้าพรรคลงสมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งที่เขต 2 จังหวัดนครสวรรค์ซึ่งมิใช่เขตเดิมของตน (จังหวัดชลบุรี) และมีคู่ต่อสู้สำคัญคือนายสวัสดิ์ คำประกอบ อดีตรัฐมนตรีสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่เดิม ได้ก่อให้เกิดการโจมตีนายบุญชูว่านำเงินมาแจกจ่ายโดยมิชอบ มีการรับเงินจากต่างชาติ¹

การเลือกตั้งครั้งนี้ สามารถมี ส.ส.ได้ทั้งหมด 347 คน ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า พรรคกิจประชาคมได้ ส.ส.เข้าสภาจำนวน 15 คน ซึ่งที่สำคัญได้แก่ นายบุญชู โรจนเสถียร นายจรัส พัวช่วย พลโทชาญ อังศุโชติ และกลุ่ม ส.ส.ภาคอีสานภายใต้การสนับสนุนของ นายเจริญ วัฒนดำรงจิตร อีกประมาณ 5-6 คน ส่วนผลการเลือกตั้งทั้งประเทศนั้น ปรากฏว่า พรรคประชาธิปัตย์ พรรคกิจสังคม และพรรคชาติไทย มีสมาชิกได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส.สูงสุดเรียงกันตามลำดับ และมีการจัดตั้งรัฐบาลผสมขึ้น โดยทั้ง 3 พรรค ร่วมกับพรรคราษฎรเป็นรัฐบาลเสียงข้างมาก เพื่อสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง (รัฐบาลเปรม 5) ดังนั้น บทบาทครั้งแรกของพรรคกิจประชาคมในสภาครั้งนี้ กล่าวได้ว่า

¹ มีการกล่าวหากันในทางเสียดสีว่า นายบุญชู รับเงินคอมมิวนิสต์มาหาเสียงกับประชาชน โปรดดูใน "45 วันของบุญชู ในนครสวรรค์", สยามรัฐรายวัน (29 กรกฎาคม 2529), หน้า 3-4 และ "บุญชู โรจนเสถียรปราศรัย", น้าทาง 27 (30 มิถุนายน 2529), หน้า 26-30.

ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก โดยพรรคกิจประชาคมได้ร่วมมือกับพรรคฝ่ายค้านอื่นในสภา เช่น พรรคสหประชาธิปไตย พรรครวมไทย พรรคประชากรไทย พรรคก้าวหน้า พรรคมวลชน และพรรคต่างี่อื่น ๆ ดำเนินกิจกรรมและทำงานร่วมกัน ก่อให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น โดยใช้วิธีร่วมตัวประชุมปรึกษาหารือร่วมกันในเรื่องของการพิจารณาร่างกฎหมาย การเสนอญัตติไม่ไว้วางใจรัฐบาล ตลอดจนการวางแผนดำเนินการต่อสู้ทางการเมืองกับฝ่ายรัฐบาล ประกอบกับหัวหน้าพรรคฝ่ายค้านแต่ละคนในยุคนี้ ล้วนแต่เป็นนักการเมืองที่มีประสบการณ์สูงมีความเจนจัดในการเมืองมาก เช่น นายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชากรไทย นายบุญเที่ยง ทองสวัสดิ์ หัวหน้าพรรคสหประชาธิปไตย นายณรงค์ วงศ์วรรณ หัวหน้าพรรครวมไทย และนายบุญชู โรจนเสถียร หัวหน้าพรรคกิจประชาคม ซึ่งปรากฏผลในการดำเนินการช่วงรัฐบาลเปรม 5 ที่เด่นชัดก็ในกรณีกดดันให้นายวีระ มุสิกพงษ์ รมช.มหาดไทย พรรคประชาธิปัตย์ลาออกจากตำแหน่ง เนื่องจากไปพูดปราศรัยหาเสียงแล้วกล่าวละเมิดสถาบันพระมหากษัตริย์ที่จังหวัดบุรีรัมย์และกรณีการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ร.ต.อ.สุรัตน์ โอสถานุเคราะห์ พรรคกิจสังคม จากกรณีการอนุมัตินำเข้าไม้ซุงจากพม่า

อย่างไรก็ตาม พรรคกิจประชาคมขึ้น เนื่องจากการจัดตั้งพรรคอย่างกระตั้นหัน และการเร่งระดมสมาชิกพรรคเพื่อให้ทันสมัครรับเลือกตั้ง ดังนั้น ก่อให้เกิดผลเสียในระยะต่อมา คือ การที่สมาชิกขาดความสนใจ และยึดถือในนโยบายพรรคซึ่งนายบุญชูได้ผลักดันร่างขึ้น ก่อให้เกิดสภาพความขัดแย้งทางความคิดระหว่างกลุ่มสมาชิกที่เป็น ส.ส.หน้าใหม่ที่ได้รับเลือกตั้งในนามพรรค และกลุ่มกรรมการบริหารพรรคเดิม ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด ในระดับบนและล่างของพรรค โดยมีเหตุผลสำคัญก็คือ แนวความคิดทางการเมืองของนายบุญชูยังไม่เป็นที่ยอมรับมากนัก โดยเฉพาะตัวนายบุญชูนั้น แม้จะเชี่ยวชาญด้านหลักการและนโยบายแต่ไม่สัมพันธ์ต่อการเป็นผู้นำหรือหัวหน้าพรรคการเมือง ดังจะเห็นได้จากกรณีลูกพรรค

กิจประชาคม 5 คนในสังกัดกลุ่มนายเจริญ พัฒน์ดำรงจิตร¹ ได้ไปถอนชื่อออกจาก การเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบตามมาคือพรรคฝ่ายค้าน ไม่พอเพียง ในกรณีนี้นายบุญชูได้พยายามนำเข้าไปพิจารณาในการประชุมคณะกรรมการ บริหารพรรค เพื่อเสนอขับไล่ลูกพรรคทั้ง 5 คน ออกจากสมาชิกพรรค แต่ไม่ สามารถทำได้สำเร็จ เนื่องจากอิทธิพลของนายเจริญ พัฒน์ดำรงจิตรในพรรคกิจประ ชาคมและการใช้ความเจนจัดในเกมการเมือง ทำให้นายบุญชูผิดหวังมาก และเกิด ผลกระทบต่อภาพพจน์ต่อพรรคกิจประชาคมเรื่อยมา จนถึงวาระการประกาศยุบสภา ของรัฐบาลพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ในเดือนเมษายน ปี พ.ศ. 2531

2) การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2531

การเลือกตั้งครั้งนี้ เป็นผลจากการที่พรรคร่วมรัฐบาลคือ พรรคประชาธิปัตย์ เกิดความขัดแย้งกันจนถึงขั้นที่รัฐมนตรีในคณะรัฐบาลที่สังกัดพรรค ประชาธิปัตย์ทั้งหมด 16 คน ได้ลาออก เพื่อให้นายกรัฐมนตรีปรับคณะรัฐมนตรีร่วม รัฐบาลใหม่ แต่พลเอก เปรมกลับเลือกแนวทางการยุบสภาเพื่อเปิดให้มีการเลือกตั้ง ทั่วไปขึ้นใหม่ ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2531

พรรคกิจประชาคมเองซึ่งได้รับผลกระทบเช่นกัน รวมทั้ง กรณีปัญหาการไม่สามารถขับไล่สมาชิกพรรค ที่ไม่เชื่อฟังมติพรรคทั้ง 5 คน ออกจาก พรรคได้ ในการเลือกตั้งครั้งนี้ มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ทั้งหมด 357 คน ผลการเลือกตั้งพรรคกิจประชาคมได้รับเลือกตั้งกลับเข้ามาจำนวน 9 คน และดำรง ตนเป็นสภานะพรรคฝ่ายค้าน ในคณะรัฐบาลชุดใหม่ ที่มี พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติไทย เป็นนายกรัฐมนตรี ในคณะรัฐบาลผสม 6 พรรค คือ พรรค ชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ พรรคราษฎร พรรคสหประชาชาติไทย และพรรคมวลชน จนกระทั่งปัจจุบัน

¹กลุ่ม ส.ส. ทั้ง 5 คน ประกอบด้วย นายขจรศักดิ์ ศรีสวัสดิ์ นางสาว อุ่นเรือน อารีเอื้อ นายอารมย์ พุ่มพิริยะพณท์ นายเวียง วรเชษฐ์ และนายสุทัศน์ ศรีรัตนพรหม _____.

สรุป

กล่าวโดยสรุปแล้ว พรรคกิจประชาคมเป็นพรรคการเมือง ซึ่งเป็นผลผลิต ความขัดแย้งของพรรคกิจสังคม และเป็นผลพวงซึ่งนายบุญชูได้รับจากกิจสังคม ทำให้ ความฝันของนายบุญชู โจรจนเสถียรเป็นจริง สามารถรวบรวม ส.ส. ส่วนหนึ่งจาก พรรคกิจสังคมออกมาเป็นฐานรองรับพรรคกิจประชาคมได้เป็นผลสำเร็จ

อาจกล่าวได้ว่าพรรคกิจประชาคมเป็นพรรคที่มีโครงสร้างใกล้เคียงพรรค กิจสังคมเดิมมากที่สุด โดยหลักการสำคัญของพรรคถอดแบบมาจากพรรคกิจสังคม โดยตรงนับเป็นการสอดรับความมุ่งมั่นของนายบุญชูที่ต้องการสร้างพรรคให้เป็นพรรค มวลชนที่แท้จริง

"เราย้ำในเรื่องการแก้ไขปัญหาต่างๆ มากกว่าไม่ได้ต้องการโค่นล้มใคร ก่อน ต่อจากนั้นค่อยว่ากันทีหลัง แต่ต้องมีการตกลงกันให้ชัดเจนก่อนว่าหลังจากได้ อำนาจขึ้นมาแล้วจะทำอะไรกันบ้าง จะแก้ไขปัญหาของมวลชนแต่ละกลุ่มแต่ละอาชีพ อย่างไร ต้องหาวิธีแก้ไข ทำทุกอย่างให้เป็นไปตามแนวความคิดที่ได้ตกลงกันตั้งแต่ แรก ไม่ได้มุ่งรวบรวมคนเพื่อให้ได้อำนาจมาเพื่อเป็นรัฐบาลก่อนเท่านั้น ซึ่งไม่ใช่จุด สำคัญของเรา" นายบุญชู เน้นถึงจุดยืนพรรคการเมืองของเขา

สมาชิกส่วนใหญ่ของพรรคผันตัวเองมาจากพรรคกิจสังคม และแยกตัวออก มาจากกลุ่ม นายบุญแห่ง ทองสวัสดิ์ รองหัวหน้าพรรคกิจสังคมอีกคนหนึ่ง พรรคกิจ- ประชาคมจึงเป็นที่รวมของอดีต ส.ส.พรรคกิจสังคม จากทุกภาค มี ส.ส.อาวุโส บางคนจากพรรคชาติไทยเข้าร่วม เช่น พลโท ชาญ อังสุโชติ อดีต ส.ส.กาญจนบุรี ซึ่งมาเป็นรองหัวหน้าพรรคกิจประชาคม

อย่างไรก็ดี ปัญหาที่จะ เกิดขึ้นกับพรรคกิจประชาคมในระยะยาว คือสภาพ ความขัดแย้งทางความคิด ระหว่างระดับบนและล่างของพรรคเหตุผลก็คือ แนวความ คิดทางการเมืองของนายบุญชูยังไม่เป็นที่ยอมรับมากนัก แม้นายบุญชูนั้นเชี่ยวชาญรอบ รู้หลักการ แต่นัดที่จะทำหน้าที่เสนาธิการวางแผนแต่ประการเดียว ไม่สัมพันธ์ต่อการ

เป็นหัวหน้าพรรคการเมืองในแบบเมืองไทย คือ ต้องลงไปคลุกคลีกับลูกพรรคได้ไม่จำกัดเวลา และโอกาส และต้องมีปัจจัยที่พร้อมสนับสนุนลูกพรรคได้เต็มที่ในเวลาเดียวกัน นั่นเป็นสิ่งที่นายบุญชู เคยได้รับบทเรียนมาแล้วจากพรรคกิจสังคม ดังนั้นหากนายบุญชูไม่สามารถปรับปรุงแก้ไขในจุดนี้ได้แล้ว อนาคตของพรรคกิจประชาคมก็ยิ่งเป็นเรื่องน่าห่วง

บทบาทของนายบุญชู และพรรคกิจประชาคม จึงอยู่ที่การดำรงตนในฐานะพรรคฝ่ายค้านในสภา ท้าหน้าที่คอยตรวจสอบการปฏิบัติงานของฝ่ายรัฐบาลเป็นหลัก รวมทั้งต้องรับภาระในการค้าจุน และยกระดับฐานะทางการเมืองของพรรค บทบาทในการผลักดันนโยบายของพรรค และการดำเนินงานของนายบุญชูตามที่ตั้งความหวังไว้ จึงแทบไม่มีโอกาสได้ปฏิบัติ

การศึกษาบทบาทของนายบุญชู กับพรรคการเมืองจึงสิ้นสุดลงในขอบเขตของระยะเวลาี้ แม้ว่าในปัจจุบันนายบุญชู จะเป็นบุคคลหลักที่เสนอความคิดให้มีการรวมพรรคฝ่ายค้านหลักในสภา 4 พรรค คือ พรรครวมไทย พรรคประชาชน พรรคก้าวหน้าและพรรคกิจประชาคมเข้าเป็นพรรคเดียวกัน เพื่อมุ่งหวังในการดำเนินการของพรรคฝ่ายค้านที่มีเอกภาพ และมีแนวทางเดียวกัน รวมทั้งลดภาระการเงินของแต่ละพรรค ในนาม "พรรคเอกภาพ"¹ แต่การเสนอดังกล่าว ในขณะที่ศึกษาอยู่ในขั้นตอนของความพยายามในการดำเนินการทางการเมือง เพื่อให้พรรคการเมืองเป็นปึกแผ่นมากขึ้น

¹ขณะที่กำลังศึกษาวิทยานิพนธ์นี้ (2532) นายบุญชู โรจนเสถียร ก็ประสบปัญหาด้านการดำเนินการพรรคกิจประชาคมและกำลังพยายามดำเนินการรวมพรรคการเมืองของตนเข้ากับพรรคฝ่ายค้านอื่นในสภาอีก 3 พรรค คือ พรรครวมไทย พรรคประชาชน และพรรคก้าวหน้า โดยจะรวมกันในนามพรรคเอกภาพ ซึ่งจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ โปรดติดตามเหตุการณ์ได้จากหนังสือพิมพ์รายวัน ในช่วงเดือนเมษายน - พฤษภาคม 2532 ได้_____.